

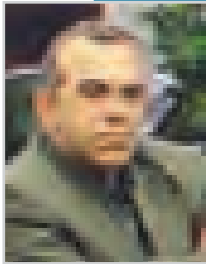
بررسی تأثیرات راه‌اندازی بورس فلزات بر روی قیمت‌ها

مقدمه

سرزمین پهناور ایران اسلامی دارای معادن بسیار زیادی از نظر سنگهای فلزی است. از میان سنگهای فلزی سه فلز مس، آلومینیوم و آهن سهم قابل توجهی را در بازار کالاهای صنعتی - معدنی ایران دارا می‌باشند. با توجه به این ذخایر قابل توجه (به ویژه مس و آهن) ضرورت ایجاد یک نهاد برای معاملات اینگونه فلزات و تعیین قیمت واقعی آنها در کشور احساس می‌شد.

همچنین در طول سالهای گذشته (قبل از سال ۸۲) فقدان یک نظام شفاف و قانونمند برای ایجاد شرایط مناسب جهت تقابل آزاد عرضه و تقاضا، عدم هماهنگی میان بخشهای تولیدی و بازرگانی، نوسانات کاذب و بی‌ثباتی و ناپایداری در بازار کالاها و اثرات آن بر اقتصاد تولید و مصرف، نگرانی‌های زیادی را برای فعالان این بخشها بوجود آورده بود. پاسخگویی به این نگرانی‌ها و نیازها، دولت و مجلس شورای اسلامی را بر آن داشت تا بستر قانونی لازم جهت تأسیس و راه‌اندازی بورس‌های کالا را در کشور فراهم کنند. در این راستا با تصویب بند (ج) ماده ۹۵ قانون برنامه پنجساله سوم توسعه به شورای بورس اجازه داده شد که جهت تأسیس بورس کالا در کشور با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط اقدام کند. یکی از مهمترین اهداف ایجاد بورس فلزات تهران، تصحیح ساز و کار قیمت‌گذاری در بازار فلزات و از بین بردن قیمت‌های غیرواقعی در این بخش از بازار بود. تفاوت بین قیمت‌های مصوب و قیمت‌های بازار در مورد برخی فلزات رانت‌های نامطلوبی در بازار پدید می‌آورد که باعث اختلال در ساز و کار بازار می‌شد همچنین وجود نوسانات گسترده در بهای محصولات

فلزی ایجاد ساز و کاری برای پوشش‌دهی خطرات ناشی از نوسانات قیمت را ضروری می‌گرداند تا تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان اطمینان نسبی از روند آتی حرکت قیمت داشته باشند. به این ترتیب برای اولین بار در ایران مجوز قانونی برای تأسیس بورس کالا داده شد. در سال ۷۹ که اولین سال اجرای برنامه پنجساله سوم توسعه بود، وزارت معادن و فلزات وقت موظف شد که نسبت به ایجاد بورس فلزات در کشور و عرضه کالای فلزی در آن اقدام کند. این مصوبه در قانون بودجه سال ۱۳۸۰ نیز تکرار شد و وزارت صنایع و معادن (که از ادغام دو وزارتخانه به وجود آمده بود) عهده در این مسئولیت خطیر شد. به دلیل پاره‌ای از ابهامات در نحوه راه‌اندازی بورس فلزات، عملاً در دو سال اول برنامه سوم یعنی در سال ۷۹ و ۸۰ اقدام جدی در این راستا صورت نگرفت، اما در اواخر سال ۸۰ با تصویب لایحه استفساریه توسط مجلس شورای اسلامی در خصوص نحوه راه‌اندازی این بورس و رفع بسیاری از ابهامات، گره از اجرای این مصوبه گشوده شد و با دستور وزیر صنایع و معادن عملاً ستاد اجرایی این طرح در بهار سال ۸۱ تشکیل شد. پس از فراز و نشیب‌های بسیار نخستین بورس کالا در کشور به نام «بورس فلزات تهران» از سوم شهر یورماه ۸۲ به صورت مقدماتی و به منظور ارزیابی میزان کارایی نرم‌افزارها و تسلط کارگزاران بر آن، شروع به کار کرد و پس از آن در تاریخ بیست و پنجم شهریور ماه فعالیت رسمی خود را آغاز کرد و به این ترتیب یکی از اقدامات جدی در راستای توسعه بازار سرمایه و اصلاحات اقتصادی در کشور محقق گشت.

● دکتر محمد حسن چنانی

● دکتر محمد ضا ستایش

بیان مساله

یکی از اهداف ابتدایی راه اندازی بورس های کالایی از میان بردن واسطه ها و شفاف شدن قیمت ها و به تبع آن به وجود آمدن قیمت های واقعی در سطح بازار می باشد. در سال ۱۳۸۲ با آغاز به کار بورس فلزات تهران، مبادله بر روی برخی از فلزات که قبلا به صورت سیستم قیمت گذاری دولتی انجام می شد بر اساس مکانیزم بازار عرضه و تقاضا آغاز شد. پس از راه اندازی این بازار، قیمت های جهانی فلزات، با رشد مواجه شد که در مواردی این باور را به وجود آورد که راه اندازی بورس فلزات باعث افزایش قیمت ها شده است. تحقیق حاضر به دنبال اثبات این موضوع است که آیا بورس فلزات در این افزایش قیمت ها نقشی داشته است یا خیر. لذا با مطالعه قیمت فلزات مورد مبادله پس از راه اندازی بورس و خارج کردن عامل مداخله گر قیمت های جهانی، بدنبال بررسی این موضوع می باشد.

روش پژوهش

روش تحقیق حاضر همبستگی می باشد زیرا با مقایسه قیمت های فلزات مورد مبادله در بورس با قیمت های جهانی و نیز با قیمت های خرده فروشی فلزات، به بررسی رابطه بین آنها می پردازد. در تحقیق همبستگی هدف اصلی آن است که مشخص شود آیا رابطه ای بین دو یا چند متغیر کمی (قابل سنجش) وجود دارد و اگر این رابطه وجود دارد اندازه و حد آن چه قدر است؟ هدف از مطالعه همبستگی برقراری یک رابطه یا نبود آن، و به کار گیری روابط در انجام پیش بینی هاست. مطالعات همبستگی،

تعدادی از متغیرهایی را که انتظار می رود با مساله در ارتباط باشد مورد بررسی قرار می دهد.

فرضیه های تحقیق

فرضیه ۱- بین قیمت های معاملاتی فلزات در بورس فلزات تهران با قیمت های جهانی رابطه معنی دار وجود دارد.
فرضیه ۲- بین قیمت های معاملاتی فولاد در

یکی از اهداف ابتدایی راه اندازی بورس های کالایی از میان بردن واسطه ها و شفاف شدن قیمت ها و به تبع آن به وجود آمدن قیمت های واقعی در سطح بازار می باشد

بورس فلزات تهران با قیمت های خرده فروشی داخل کشور رابطه معنی داری وجود دارد.
فرضیه ۳- بین قیمت های معاملاتی خرده فروشی فولاد در داخل کشور با قیمت های جهانی رابطه معنی داری وجود دارد.
فرضیه اول برای فلزات تیر آهن، میلگرد، ورق گرم، ورق سرد، آلومینیوم، مس و روی و فرضیه ۲ و ۳ برای فلزات گروه فولاد (تیر آهن، میلگرد، ورق گرم و ورق سرد) مورد آزمون قرار گرفته است.

قلمرو پژوهش

قلمرو مکانی: قلمرو مکانی در این تحقیق بورس فلزات تهران می باشد.

قلمرو زمانی: بازه زمانی در نظر گرفته شده برای انجام این تحقیق از شهریور ۸۲ (ابتدای معامله فلز مورد نظر در بورس فلزات تهران) تا پایان سال ۸۵ می باشد.

روش آزمون

آزمون مورد استفاده در این تحقیق همبستگی و ضریب تعیین می باشد. برای مقایسه دو گروه اگر گروه ها مستقل باشند از روش مقایسه میانگین رتبه های بین دو گروه مستقل از هم استفاده می شود. در اینجا با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون به دلیل کمی بودن داده ها به بررسی رابطه، شدت و جهت در بین متغیرهای تحقیق طی سالهای ۸۲ الی ۸۵، پرداخته شده است.

در آزمون همبستگی پیرسون چنانچه سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ باشد نتیجه می گیریم که بین دو متغیر مورد بررسی از تباط و وجود دارد. پس از مشخص شدن معنی داری رابطه به شدت و جهت آن توجه می کنیم. در صورتیکه شدت این رابطه قوی و جهت آن نیز مثبت باشد نتیجه می گیریم که با افزایش یا کاهش یک متغیر، متغیر دیگر نیز افزایش یا کاهش خواهد داشت. آماره ضریب همبستگی به شرح زیر است:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2 \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2}}$$

همچنین از ضریب تعیین، به عنوان مجذور

ورق سرد		ورق گرم		میلگرد		آهن		فرضیه ها برای گروه فولاد
ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۴۱۸	۰/۶۴۷	۰/۵۷۴	۰/۷۵۸	۰/۸۹۸	۰/۹۴۸	۰/۸۹۳	۰/۹۴۵	رابطه قیمت های فلزات در بورس فلزات تهران با قیمت های جهانی - فرضیه ۱
۰/۸۱۳	۰/۹۰۲	۰/۸۷۴	۰/۹۳۵	۰/۹۷۶	۰/۹۸۸	۰/۹۴۸	۰/۹۷۴	رابطه قیمت های خرده فروشی در داخل کشور با قیمت های بورس فلزات تهران - فرضیه ۲
۰/۳۶۴	۰/۵۱۴	۰/۷۱۰	۰/۸۴۳	۰/۸۹۸	۰/۹۴۸	۰/۸۳۹	۰/۹۱۶	رابطه قیمت های خرده فروشی فلزات در داخل کشور با قیمت های جهانی - فرضیه ۳
روی		مس		آلومینیوم		فرضیه ۱ برای گروه غیر فولادی		
ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تعیین	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۹۸۴	۰/۹۹۲	۰/۹۹۸	۰/۹۹۹	۰/۹۱۵	۰/۹۵۷			رابطه قیمت های بورس فلزات تهران با قیمت های جهانی

خرده‌فروشی با قیمت‌های جهانی فلزات وجود دارد هر چند که در مواردی مثل ورق سرد این همبستگی ضعیف‌تر است. ضریب تعیین محاسبه شده نیز عمدتاً تأثیرپذیری قیمت‌های خرده‌فروشی در داخل کشور را از قیمت‌های جهانی مربوطه نشان می‌دهند. اگر چه این تأثیرپذیری در مورد ورق سرد کمتر از سایر مقاطع فولادی است که خود جای بررسی بیشتری دارد. در نتیجه‌گیری کلی می‌توان دریافت که بورس فلزات تهران تأثیری در افزایش قیمت‌های خرده‌فروشی در داخل کشور نداشته است و افزایش قیمت‌های خرده‌فروشی در داخل کشور، عمدتاً ناشی از افزایش قیمت‌های جهانی این فلزات بوده است. بنابراین هدف نهایی این تحقیق که اثبات عدم ارتباط راه‌اندازی بورس فلزات تهران با افزایش قیمت‌های فلزات در داخل کشور می‌باشد، تأییدی‌گرده

پیشنهاد‌های مبتنی بر نتایج تحقیق

- ۱- کمک به تقویت مکانیسم عرضه و تقاضا و ایجاد شفافیت در قیمت‌ها
- ۲- حرکت در جهت کار نمودن بازار فلزات با فراهم نمودن امکان عرضه فلزات مختلف اعم از تولیدات داخل و خارج و سوق دادن بخش عمده تقاضای بازار داخل به سمت بورس فلزات تهران
- ۳- حرکت در جهت محوریت دادن به بورس فلزات تهران به عنوان مهمترین بازار فلزات منطقه با جذب فروشندگان و خریداران بین‌المللی و تقویت همکاری با بورس‌های فلزی جهانی همچون بورس فلزات لندن و ...
- ۴- زمینه‌سازی برای ورود سایر فلزات به بورس
- ۵- ضرورت ایجاد بانک اطلاعاتی مدون از قیمت‌های فلزات، قبل و بعد از راه‌اندازی بورس فلزات
- ۶- انتشار قیمت‌های جهانی فلزات به صورت روزانه اعم از فلزات رنگین و غیررنگین
- ۷- زمینه‌سازی برای استفاده از سایر ابزارهای مالی (معاوضه، قرارداد آتی و ...)

پیشنهاد برای تحقیقات آتی

- ۱- بررسی روند تغییرات قیمت‌های فلزات در بورس فلزات تهران قبل و پس از راه‌اندازی این بورس
- ۲- بررسی امکان سنجی پیش‌بینی قیمت‌های فلزات در بورس تهران با استفاده از روش‌های کمی (شبکه‌های عصبی و ...)
- ۳- بررسی امکان سنجی بکارگیری انواع اوراق مشتقه فلزی در بورس فلزات تهران نظیر قراردادهای آتی و اختیار معامله

ضریب همبستگی نیز در تجزیه و تحلیل تحقیق استفاده شده است.

آزمون فرضیات

خلاصه نتایج آماری در جدول شماره ۱ آورده شده است. آزمون همبستگی پیرسون برای هر سه فرضیه و برای همه گروه‌ها در سطح ۰/۵ معنادار می‌باشد.

نتیجه‌گیری نهایی

نتایج نهایی حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق که به طور خلاصه در جدول داده شده آمده است همگی فرضیه‌های تحقیق را تایید می‌نمایند.

در مورد فرضیه اول تحقیق که به ارتباط معنی‌دار بین قیمت‌های معاملاتی فلزات در بورس فلزات تهران با قیمت‌های جهانی می‌پرداخت، نتایج حاصل به تایید این فرضیه منتج شد. در مورد اجزا این فرضیه یا فرضیه‌های فرعی اگر چه همگی در جهت تایید فرضیه اول تحقیق می‌باشند، ولی شدت و ضعف متفاوتی را نشان می‌دهند. برای مثال همبستگی بین قیمت‌های ورق گرم و سرد در بورس فلزات تهران با قیمت‌های جهانی در مقایسه با تیر آهن و میلگرد و سایر فلزات مورد معامله ضعیف‌تر می‌باشد که ریشه‌یابی علت آن جان بررسی بیشتری دارد. البته در مورد فلزات آلومینیوم، مس و روی با توجه به آنکه قیمت‌های فروش این فلزات از قیمت‌های معاملاتی در بورس فلزات لندن تبعیت می‌کند، انتظار همبستگی قوی می‌رفت که در عمل نیز این فرضیه تایید شد.

در مورد فرضیه اصلی دوم تحقیق که به ارتباط معنی‌دار بین قیمت‌های معاملاتی فلزات در بورس فلزات تهران با قیمت‌های خرده‌فروشی آنها در سطح کشور می‌پرداخت، نتایج حاصل از تایید این فرضیه بود. در این حالت مشاهده می‌شود که ضرایب همبستگی عمدتاً بیشتر از ۹۰ درصد بوده و قیمت‌های خرده‌فروشی بشدت از قیمت‌های معاملاتی در بورس فلزات تهران تأثیر می‌پذیرند. همچنین ضرایب تعیین محاسبه شده بیانگر تأثیر پذیری شدید قیمت‌های خرده‌فروشی فلزات از قیمت‌های معاملاتی در بورس فلزات تهران می‌باشند. در مورد فرضیه اصلی سوم تحقیق که به ارتباط معنی‌دار بین قیمت‌های جهانی فلزات مورد معامله با قیمت‌های خرده‌فروشی آنها در داخل کشور مربوط می‌شود، نتایج حاصل از تایید این فرضیه بود. در این حالت مشاهده می‌شود که ضرایب همبستگی قوی بین قیمت‌های